

Екологізація секторів економіки: промисловість

Промисловість в Україні є однією з провідних галузей економіки.

Утім, технологічний стан промисловості не відповідає вимогам часу. Неефективною залишається галузева структура. Більше 2/3 загального обсягу промислової продукції припадає на галузі, що виробляють сировину, матеріали та енергетичні ресурси. Частка продукції соціальної орієнтації знаходиться на рівні 1/5 загального обсягу промислового виробництва і має спадаючу динаміку.

Статистичні дані свідчать, що у структурі промислового виробництва зростає частка сировинно- та енергоємних (а також найбільш забруднюючих довкілля) галузей промисловості: гірничо-металургійної, паливно-енергетичної, хімічної та нафтохімічної паралельно зі скороченням галузей, які виробляють продукцію кінцевого споживання. Частка машинобудування у структурі промислового виробництва майже у 2–3 рази нижче цього показника у розвинених країнах.

Сировинний ухил виробничої структури, розрахований переважно на потреби експорту, робить промисловість і економіку в цілому надзвичайно залежними від кон'юнктури зовнішнього ринку, звужує національні можливості щодо розвитку економіки. Така модель промислового розвитку виснажує і вичерпує національні природні ресурси, призводить до зростання забруднення довкілля, деградації екосистем і довкілля в цілому.

Оцінка, масштабність і гострота проблем у гірничо-металургійному комплексі України спонукала Кабінет Міністрів України розробити Державну програму розвитку та реформування гірничо-металургійного комплексу України на період до 2011 року. Вона передбачала процес впровадження у металургійне виробництво найновітніших екологічно безпечних технологій.

Досліджуючи найнагальніші питання щодо екологічної безпечності гірничо-металургійного комплексу України слід зазначити, що стан галузі в означеному аспекті залишився без уваги. Про це свідчить Звіт про виконання «Державної програми розвитку та реформування гірничо-металургійного комплексу на період до 2011 року».

Програмні документи довго- та середньострокового розвитку промисловості до останнього часу були відсутні, прийнята «Концепція проекту Загальнодержавної цільової економічної програми розвитку промисловості на період до 2017 року» (схвалена розпорядженням Кабінету Міністрів України від 9 липня 2008 р. №947-р), яка мала б визначити ключовим пріоритетом екологізацію усіх галузей промислового виробництва, не встановлює чітких індикаторів цілей екологічної складової, за якими можна відстежувати стан процесу успішності розвитку галузі. Натомість, у Концепції є лише поодинокі згадування про реалізацію енергозберігаючої моделі розвитку, запровадження екологічно безпечних технологічних процесів, маловідходних і безвідходних технологій, які не підкріплені розробкою конкретних заходів. Кілька дійсно важливих завдань, які

стосуються запровадження екологічного аудиту та сертифікації виробництва, створення до 2009 р. на кожному промисловому підприємстві систем екологічного контролю та відповідно оснащеного структурного підрозділу не підкріплено в тексті Концепції практичним заходами. Важливим блоком є напрям підвищення життєвих стандартів за рахунок істотного оздоровлення промислових підприємств і міст. Утім, в цілому Концепція не спрямована на кардинальні зміни промислового розвитку, які призвели б до суттєвого покращення стану довкілля.

Позитивним кроком у напрямі екологізації промисловості стало затвердження у 2011 році «Державної програми розвитку внутрішнього виробництва».

В розділі програми «Екологізація та підвищення енергоефективності економіки» зазначено, що для визначення на середньо- та довгострокову перспективу стратегічних завдань з розвитку внутрішнього виробництва і розроблення в сучасних умовах промислової, енергетичної, екологічної та економічної політики в цілому необхідно визначити напрями екологізації та підвищення енергоефективності виробництв, що відповідають цілям Рамкової конвенції ООН про зміну клімату. Екологізація виробництва передбачає впровадження ресурсозберігаючих та екологічно безпечних техніко-екологічних процесів, методів раціонального управління природно-ресурсним потенціалом, у результаті використання якого буде забезпечено охорону навколишнього природного середовища і створення сегментів «зеленої» економіки.

Планом заходів щодо створення умов для реалізації «Державної програми розвитку внутрішнього виробництва» у розділі: «Реалізація ресурсозберігаючої, енергоефективної моделі розвитку» встановлені наступні завдання:

- стимулювання підприємств до запровадження технологій, використання техніки і обладнання, що розроблені із застосуванням вітчизняного науково-технічного потенціалу та відповідають найкращим світовим аналогам;

- впровадження нових технологій та устаткування для використання нетрадиційних і відновлюваних джерел енергії, водневої енергетики, комбінованого виробництва електричної та теплової енергії, вітрових та сонячних електростанцій;

- сприяння запровадженню у виробництво сучасного енергоменеджменту та енергоаудиту;

- сприяння раціональному та економічному використанню матеріальних і енергетичних ресурсів;

- впровадження сучасної системи обліку та моніторингу результативності впровадження ресурсозберігаючих і енергоефективних технологій та технічних засобів у виробництві.

Попри актуальність і важливість запропонованого, всі завдання розраховані на період 2012-2015 років без розбивки за роками, наведення обсягів і джерел фінансування, розрахунку очікуваних результатів

виконання програми та її ефективності тощо, як це передбачено Законом України 18 березня 2004 року №1621-IV «Про державні цільові програми», тобто зразу закладено недостатність контролю та можливість низької результативності реалізації заходів за цими розділами.

Важливою подією 2012 року стала заява Уряду України про підтримку Платформи зеленої промисловості та участі у складі Консультативної ради.

Платформа зеленої промисловості – це глобальне багатостороннє партнерство, засноване Організацією ООН з промислового розвитку, Програмою ООН з навколишнього середовища та партнерськими організаціями ООН, яке об'єднує високопосадових представників урядів, бізнесу та громадянського суспільства і сприяє здійсненню, успішному виконанню та впровадженню заходів із зеленої промисловості у всьому світі.

Стан виконання заходів «Національного плану дій з охорони навколишнього природного середовища на 2011-2015 роки» з питань екологізації промисловості у 2012 році є незадовільним:

- п.135 НПД передбачав підготовку проекту акта щодо запровадження екологічних паспортів підприємств, виробнича діяльність яких негативно впливає чи може вплинути на стан довкілля (термін виконання 2011-2012 роки). Такий проект не був розроблений. Натомість Наказом Мінприроди № 680 від 29 грудня 2012 року «Про затвердження Плану дій щодо введення екологічної паспортизації об'єктів, що шкідливо впливають або можуть впливати на стан навколишнього природного середовища» підготовку змін до законодавства України щодо запровадження екологічної паспортизації об'єктів Мінприроди відтермінувало на кінець 2014 року

- пп.184-185 НПД передбачали підготовку проекту Концепції та проекту Стратегії впровадження в Україні більш чистого виробництва (термін виконання 2012 рік).

Проект «Національної концепції впровадження та розвитку більш чистих виробництв і екологічних технологій на період до 2020 року» був розроблений Інститутом проблем ринку та економіко-екологічних досліджень НАН України та іншими організаціями та установами ще у 2005-2006 роках та схвалений Президією НАН України. Зазначений проект обговорювався у 2009 році у Комітеті Верховної Ради України з питань екологічної політики, природокористування та ліквідації наслідків Чорнобильської катастрофи.

На виконання доручення Кабінету Міністрів України проект національної Концепції впровадження та розвитку більш чистих виробництв і екологічних технологій у 2010 році було направлено на погодження до заінтересованих міністерств та відомств.

Лише у 2012 році, за інформацією Мінприроди, розроблено проект Концепції впровадження в Україні більш чистого виробництва, який опрацьовано із заінтересованими центральними органами виконавчої влади, узгоджено з положеннями та завданнями Державної програми розвитку внутрішнього виробництва і ведеться робота з підготовки відповідного

проекту нормативно-правового акту Кабінету Міністрів України, яка стримується через незавершеність реалізації адміністративної реформи.

Як свідчить наведене, у 2012 році це завдання не виконане.